

Vlinders in Meijendel: aantallen in 2008 langs twee telroutes

F.C. Hooijmans
Ametisthorst 235
2592 HJ DEN HAAG
fchooijmans@cs.com

A. Remeeus
Smaragdhorst 324
2592 RX DEN HAAG
aremeeus@ziggo.nl

Sinds 1991 worden dagvlinders geteld langs de routes "Parnassiapad" en "Het Scheepje" in Meijendel. De tellingen vinden plaats tussen 31 maart en 1 oktober met een frequentie van drie tot vier keer per maand. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van 2008. Daarnaast bekijken wij van vier soorten schoenlappers de ontwikkelingen sinds 1991.

Resultaten in 2008

Het jaar 2008 was landelijk gezien het slechtste vlinderjaar ooit (Van Swaay e.a. 2009). Hierop vormde Meijendel geen uitzondering, zoals uit tabel 1 blijkt. Diverse soorten vlinders liften volledig mee in de landelijke achteruitgang. Vooral de afname van het ooit zo algemene Zwartsprietdikkopje is de laatste jaren fors, maar ook soorten als Citroenvlinder, Klein geaderd Witje, Icarusblauwtje, Kleine vos, Dagpauwoog, Argusvlinder en Heivlinder delen in de malaise. Hetzelfde geldt voor Atalanta en Distelvlinder, maar omdat dit trekvlinders zijn kan bij deze soorten het beeld alleen al om deze reden van jaar op jaar sterk wisselen.

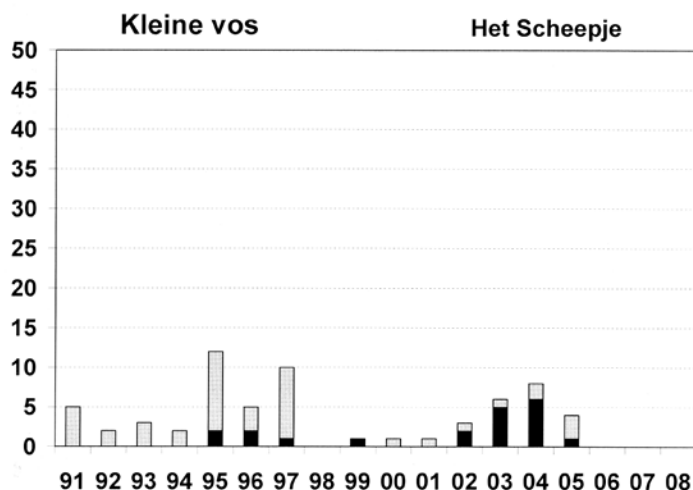
Tabel 1. Aantallen vlinders langs het Parnassiapad en het Scheepje: 2008 t.o.v. voorgaande jaren.

	Gem.	2008	2008 t.o.v. gem.		Gem.	2008	2008 t.o.v. gem.
Alle dagvlinders	938	691	–				
Zwartsprietdikkopje	36	7	--	Kleine vos	13	1	--
Groot dikkopje	2	5	+ +	Dagpauwoog	15	4	--
Oranje luzernevlinder	1	0	w.g.	Gehakelde aurelia	5	6	+/-
Citroenvlinder	20	6	--	Landkaartje	1	0	w.g.
Groot koolwitje	1	0	w.g.	Kleine parelmoervlinder	95	65	–
Klein koolwitje	30	18	–	Bont zandoojje	34	120	+ +
Klein geaderd witje	13	1	--	Argusvlinder	21	7	--
Kleine vuurvlinder	38	86	+ +	Koevinkje	0	1	w.g.
Eikenpage	1	0	w.g.	Hooibeestje	103	76	–
Bruin blauwtje	17	9	–	Oranje zandoojje	1	21	+ +
Icarusblauwtje	121	43	--	Bruin zandoojje	282	193	–
Atalanta	16	7	--	Heivlinder	63	13	--
Distelvlinder	9	2	--				
Nachtvlinders				Sint jansvlinder	17	14	+/-
Sint jakobsvlinder	19	15	+/-	Gammauil	89	10	--

Toelichting:

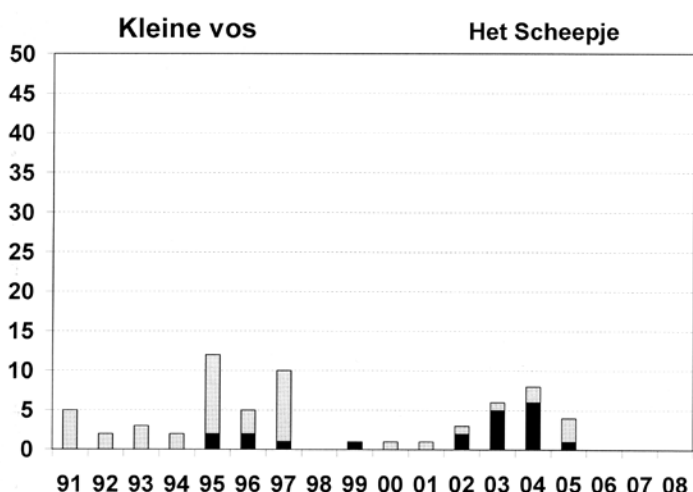
- Het gemiddelde jaartotaal betreft de jaren 1991 tot en met 2007 (elk jaartotaal is gedefinieerd als de som van zes maandmaxima; zie Hooijmans & Remeeus 2004).
- "+ + " = minstens 50% hoger dan gemiddeld, "+ " = 25% tot 50% hoger dan gemiddeld, "+/-" = minder dan 25% afwijkend van gemiddeld, "--" = 25% tot 50% lager dan gemiddeld, "--" = meer dan 50% lager dan gemiddeld, "w.g." = weinig gegevens (aantallen te laag om zinvolle uitspraken te doen).

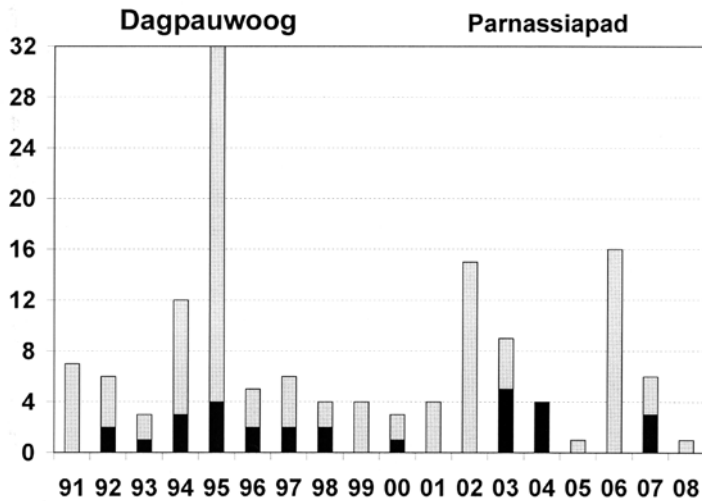
Overigens was 2008 voor de Heivlinder weliswaar een slecht jaar, maar gelukkig minder slecht dan 2007. En voor enkele soorten was 2008 zelfs een uitgesproken goed jaar, namelijk voor het Groot dikkopje, de Kleine vuurv�inder, het Bont zandoogje en het Oranje zandoogje. Een ander lichtpuntje is de komst van het Koevinkje. Dat is een soort die zich de afgelopen jaren vanuit Kennemerland zuidwaarts heeft uitgebreid en nu ook in Meijndel vaste voet aan de grond lijkt te krijgen.

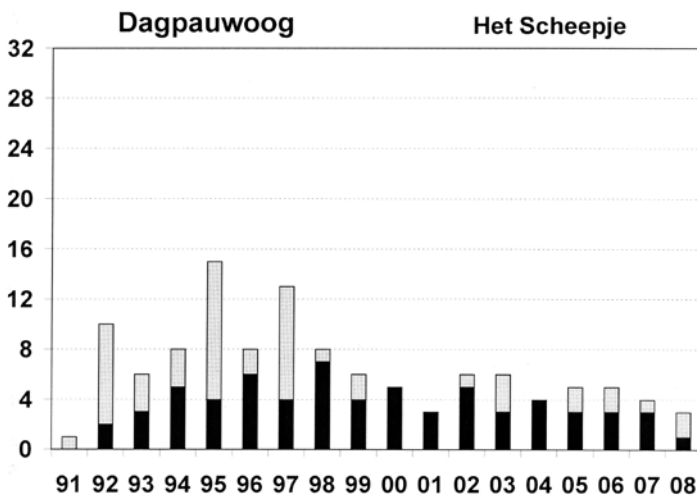
Langs de twee telroutes in Meijndel was 2008 net zo'n slecht jaar voor de Kleine vos als 2007. Na het dieptepunt in 1998 met niet één vlinder langs beide routes was er tot en met 2003 sprake van herstel, maar vervolgens zakte de stand weer in. Landelijk gezien was het verloop sinds 1998 in grote lijnen hetzelfde (toename tot en met 2003, daarna afname) met in 2008 zelfs de laagste aantallen sinds het begin van de tellingen in 1990.

Vooralsnog ontbreekt een sluitende verklaring voor de recente landelijke afname (Bos e.a. 2006). Mogelijk spelen de achtereenvolgende zachte winters een rol, waardoor de als vlinder overwinterende Kleine vos te vroeg actief wordt. De energie, die dit vergt, zou ten koste gaan van het aantal nakomelingen. Daarnaast is sprake van een gestage achteruitgang van de Grote brandnetel, de voedselplant van de rups van de Kleine vos. In veel tuinen en plantsoenen worden ruigtes met de daarin onvermijdelijke Grote brandnetels bestreden. Ook in Meijndel komen dergelijke ruigtes door de regeneratie van vochtige duinvalleien en door de toegenomen begrazingsdruk steeds minder voor.

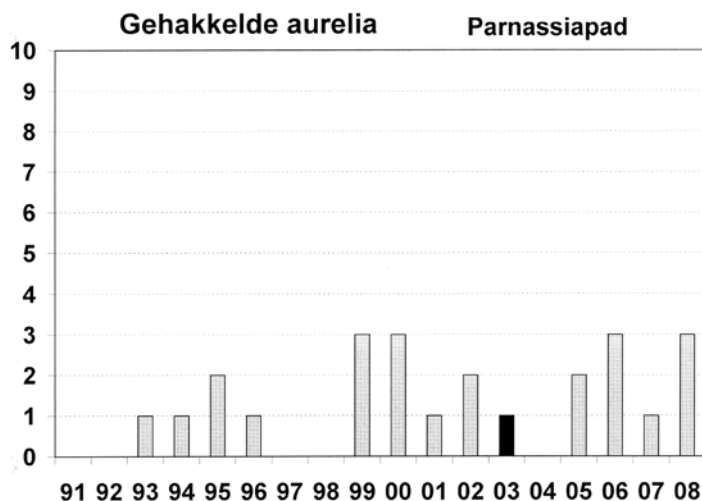

Het jaar 2008 was in Meijndel voor de Dagpauwoog het slechtste jaar in de vanaf 1991 lopende reeks tellingen. Dit is volledig in lijn met de landelijke trend. Uit het jaaroverzicht van de Vlinderstichting blijkt dat deze gestaag afnemende soort in 2008 zijn laagste index ooit bereikte. De Dagpauwoog is een standvlinder, die niettemin zwerfbewegingen kan vertonen. In 1995 bijvoorbeeld zwierven grote aantallen rond over ruime afstanden (Bos e.a. 2006). Dit is ook in onze grafieken duidelijk af te lezen en dan met name langs het Parnassiapad, waar veel Koninginnenkruid (zijn favoriete nectarplant) groeit.

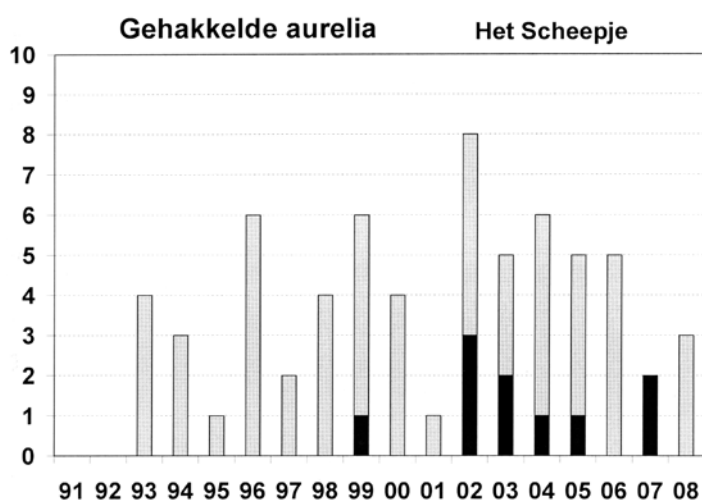

In ecologisch opzicht is de Dagpauwoog nauw verwant aan de Kleine vos. Ook de Dagpauwoog overwintert als vlinder en heeft de Grote brandnetel als enige waardplant. Dus net als bij de Kleine vos zou de landelijke achteruitgang van de Dagpauwoog verband kunnen houden met de reeks van zachte winters en met de afname van de waardplant.

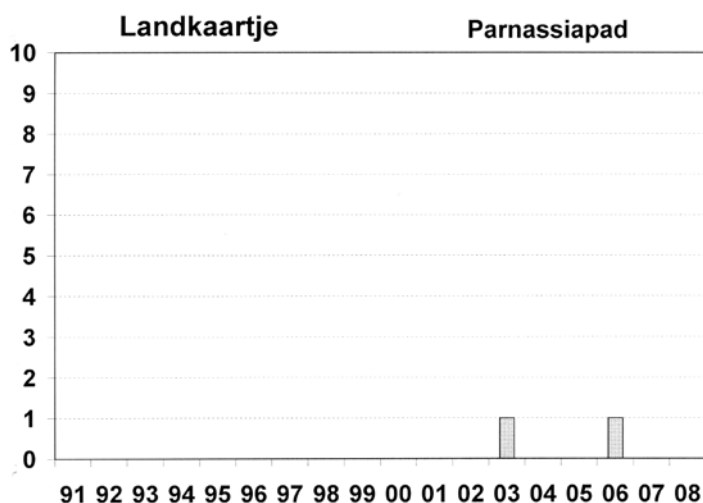

De Gehakkelde aurelia begon landelijk rond 1980 aan een sterke uitbreiding. Tot die tijd kwam hij in ons land alleen ten zuiden van de grote rivieren voor (Bos e.a. 2006). Daarna breidde hij zich uit over het hele land. De eerste individuen bereikten onze duinroutes in 1993. Deze ontwikkeling loopt parallel aan die in Zuid-Kennemerland, waar de eerste vlinders rond 1990 werden gezien en waar de soort vijf jaar daarna in de gehele binnenduinrand vloog (Mourik en Eggenkap-Rotteveel 2005).

Deze soort is in onze duinen stabiel, waarbij goede (1999, 2002 en 2006) en slechtere jaren (1995, 1997, 2001 en 2007) elkaar afwisselen. De trefkans is het grootst langs het Scheepje. Dat houdt verband met de voorkeur van deze vlinder voor struweel en open plekken in bebost gebied. Het stabiele voorkomen stemt overeen met de situatie in Europa, waarbij de recente areaaluitbreiding wordt toegeschreven aan de opwarming van het klimaat.

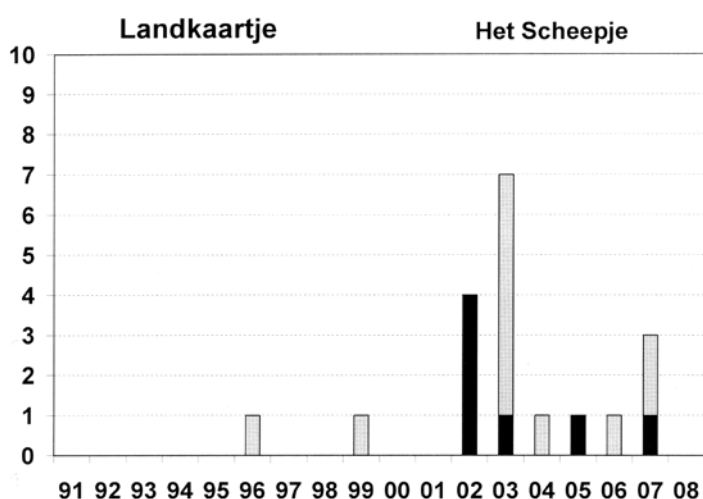

Dit laatste is enigszins vreemd in het licht van de geopperde verklaring voor de afname van Daggauwoog en Kleine vos. Kennelijk spelen meer factoren een rol, want de Gehakkelde aurelia overwintert ook als vlinder en heeft tevens de Grote brandnetel als waardplant. Een verschil met beide andere soorten is wel dat de Gehakkelde aurelia niet afhankelijk is van de Grote brandnetel. Alternatieve waardplanten zijn Hop, iepen, wilgen, Aalbes en Kruisbes (Bink 1992).

Het Landkaartje is een bosrandvlinder, die zich in de afgelopen decennia heeft uitgebreid in West-Nederland. Daarbij bereikte de soort ook beide telroutes in Meijendel. Langs de in het open duin gelegen route Parnassiapad werd slechts incidenteel een Landkaartje gezien, maar langs de zich door duinbos slingerende route het Scheepje leek het Landkaartje zich vanaf 2002 definitief gevestigd te hebben.

Landelijk gezien was 2003 het beste jaar voor het Landkaartje sinds het begin van de tellingen in 1990. Hetzelfde geldt voor Meijendel met in dat jaar het hoogste aantal langs het Scheepje en de eerste waarneming langs het Parnassiapad. In heel Nederland waren 2004, 2005 en 2006 slechte jaren, maar in 2007 was er sprake van herstel, dat zich versterkt voortzette in 2008 (Van Swaay e.a. 2009). De ontwikkeling langs het Scheepje ging tot en met 2007 gelijk op met die landelijke ontwikkeling. Maar in 2008 werd langs het Scheepje geen enkel Landkaartje opgemerkt, ondanks de landelijke toename in dat jaar.

Overigens ondermijnt het recente landelijke herstel van het Landkaartje niet de verklaring voor de afname van Dagpauwoog en Kleine vos. Het Landkaartje overwintert namelijk niet als vlinder, maar als pop. Wel heeft het Landkaartje de Grote brandnetel als enige waardplant.

Literatuur

- Bink FA (1992). Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Bos F, M Bosveld, D Groenendijk, C van Swaay, I Wynhoff, De Vlinderstichting (2006). De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Naturalis, KNNV Uitgeverij, EIS-Nederland.
- Hooijmans FC & A Remeus (2004). Vlinders in Meijendel: aantalsverloop langs twee telroutes. Holland's Duinen 45: 30-40.
- Mourik J en M Eggenkamp-Rotteveel Mansfeld (2005). Duinvlinders, op vleugels van parelmoer door Zuid-Kennemerland. KNNV Uitgeverij Utrecht.
- Van Swaay CAM, D Groenendijk & CL Plate (2009). Vlinders en Libellen geteld. Jaarverslag 2008. Rapport VS 2009.007, De Vlinderstichting, Wageningen.